

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Func-tiewoorden

Woorden in een zin zijn ruwweg te verdelen in twee soorten. Er zijn inhoudswoorden die naar iets in de werkelijkheid verwijzen en waarbij onmiddellijk een beeld opdoemt, zoals bij de woorden 'boom', 'hond' en 'rennen'. In principe zijn inhoudswoorden onbeperkt in aantal; we verliezen woorden omdat we ze niet meer (willen) gebruiken of omdat hetgeen waarnaar ze verwijzen, verdwenen is. Maar er komen ook gestaag nieuwe inhoudswoorden bij zoals 'selfie' en 'participatiesamenleving'.

Daarentegen zijn er ook woorden die niet naar iets verwijzen en alleen een functie binnen de zin hebben. Voorzetsels zoals op, tot, in, onder, te en naar en lidwoorden (de, het, een) zijn goede voorbeelden. Deze functiewoorden verwijzen niet naar iets in de wereld buiten ons. Bovendien is de reeks van voorzetsels heel beperkt; er komen door de jaren heen geen nieuwe voorzetsels bij en er verdwijnen nauwelijks voorzetsels, hoewel we wel steeds meer voorzetsels uit het Engels gaan gebruiken. Nu lijkt het lidwoord 'het' in de Randstad te verdwijnen, maar er komen geen nieuwe lidwoorden bij.

Func-tiewoorden zijn dus beperkt in aantal en belangrijk om inhoudswoorden zoals 'Roger' en 'kast' in een bepaalde volgorde aan elkaar te plakken in een zin: Roger staat in/op/naast de kast. Ze kunnen in gebruik en in vorm in diverse talen enorm verschillen. Het Gronsvelds digitaal woordenboek noteert het verschil voor het voorzetsel op tussen het Nederlands en het dialect: 'op woensdag' is 'e Goonstig'; 'in het ziekenhuis' is 'op 't hospetaol'; 'op straat' is 'oppe sjtraot'; 'de zondag erna' is 'de zoondig drop'. Een voorzetsel als 'te' komt noch in het digitale woordenboek van Gronsveld (<http://woordenboek.gronsveld.com/>) noch in dat van het Maastrichts (<http://www.mestrechtetaol.nl/>) voor. Dit is vaak zo omdat woordenboeken zich meer concentreren op inhoudswoorden.

Toch varieert het gebruik van functiewoorden aanzienlijk. Kijk bijvoorbeeld eens naar zin 1 en zin 2.

Zin 1: Ella komt in deze buurt te wonen.

Zin 2: Ella komt in deze buurt wonen.

In zin 1 combineert het hulpwerkwoord komen met het hele werkwoord 'wonen' en het voorzetsel 'te' gaat vooraf aan 'wonen', in zin 2 komt het functiewoord 'te' niet voor:

De variatie tussen zin 1 en zin 2 komt overal in Nederland voor. Het hulpwerkwoord komen is een wonderlijk werkwoord, want het is het enige hulpwerkwoord dat zowel met als zonder 'te' kan optreden. Niemand zegt zin 3 met 'te' met het

hulpwerkwoord 'gaan', maar wel zin 4 zonder 'te':

Zin 3: Hij gaat hier te wonen.

Zin 4: Hij gaat hier wonen.

Nog een verschil is dat in zin 1 met 'te' alleen hele werkwoorden voorkomen die net als 'wonen' iets onveranderlijks of iets statisch uitdrukken zoals 'logeren' of 'zitten', maar niet iets beweeglijks of veranderlijks zoals 'praten', 'fietsen', 'rennen'. Zin 5 is een prima zin maar zin

6 is raar. Zin 6 is alleen prima als 'te' er niet staat.

Zin 5: Ella komt in deze buurt te logeren of te zitten.

Zin 6: Ella komt in deze buurt te praten of te fietsen of te rennen of te zingen.

Bovendien is er een duidelijk betekenisverschil tussen zin 1 met en zin 2 zonder te. Ella in zin 2 neemt het initiatief om te verhuizen, maar bij zin 1 zonder 'te' verhuist Ella door omstandigheden buiten haar om, bijvoorbeeld omdat de woningbouwvereniging haar die woning in die buurt toewijst. Een tweede verschil is dat Ella in zin 2 zich al bij wijze van spreken voorbereidt om te verhuizen, terwijl er bij zin 1 nog niets ingepakt hoeft te zijn. Zo'n klein, functiewoord als 'te' veroorzaakt dus een behoorlijk betekenisverschil. Het verschil ontstaat, omdat in zin 2 zonder 'te' de activiteiten 'komen' en 'wonen' één tijdsmoment delen, terwijl in zin 1 'komen' en 'wonen' op twee tijdsmomenten plaatsvinden.

In dialectwoordenboeken zie ik geen voorbeeldzinnen staan als zin 1 en zin 2 met en zonder 'te' bij het hulpwerkwoord 'komen'. Geldt het verschil tussen zin 1 en zin 2 nu ook voor het dialect?

TAALCULTUUR

LEONIE CORNIPS

l.cornips@mgl.nl